

Temat: Hellenizacja i wpływy obce w religii rzymskiej.

Polecenia:

1. Wyjaśnij, na czym polegało zjawisko hellenizacji religii rzymskiej.
2. Wymień kulty wschodnie i inne obce wpływy, które przeniknęły do życia religijnego Rzymian na przełomie republiki i wczesnego cesarstwa.

Załącznik: skan podręcznika historii str.193-194.

zachować dziewictwo. Czynności religijne wymagały wypełniania skomplikowanych rytuałów i wypowiedziania towarzyszących im formuł, których trzeba było przestrzegać w najdrobniejszych szczegółach. Kapłaństwo w Rzymie miało charakter urzędu, a kapłani pochodzili z wyboru. Nie byli więc obdarzeni pierwiastkiem sakralnym, który się zwykle przypisuje temu stanowi.

Augur, malowidło ściennie z grobowca w Corneto Tarquinia, Włochy

Dużą rolę w życiu publicznym pełniło towarzyszące wszelkim czynnościom urzędowym wróżenie z lotu i zachowania ptaków (łac. *auspicia*), którym się zajmowali augurowie. Interpretacja wróżb należała wyłącznie do wyższych urzędników, którzy kierowali się nimi przy podejmowaniu ważnych decyzji. Dzięki wróżbom określano nawet, czy dany dzień jest odpowiedni do sprawowania czynności urzędowych, czy nie.

Hellenizacja religii rzymskiej i wzrost popularności kultów wschodnich

Już od V r. p.n.e. rozpoczęła się hellenizacja religii rzymskiej, która postępowała bardzo szybko po wcieleniu do imperium w III w. p.n.e. miast Wielkiej Grecji (na południu Italii). Doszło wówczas do utożsamienia dwunastu greckich bogów olimpijskich z bogami rzymskimi: Jowisz/Zeus, Junona/Hera, Neptun/Posejdon, Minerwa/Atena, Mars/Ares, Wenus/Afrodyta, Diana/Artemida, Westa/Hestia, Wulkan/Hefajstos, Merkury/Hermes, Ceres/Demeter. Apolla zarówno w Grecji, jak i w Rzymie określano tym samym imieniem. Należy podkreślić, że starożytności obce były postawy nawracania na jakąś religię. Istniał więc naturalny stan tolerancji umożliwiający w wielonarodowym imperium kulturowanie różnym grupom własnych tradycji wyznaniowych.

Domowy ołtarz z Pompejów, I w.

W religii rzymskiej należy rozróżnić sferę kultów publicznych od kultów prywatnych. Wypełnianie tych pierwszych było obowiązkiem każdego obywatela rzymskiego i wyrazem jego obywatelskiej lojalności. Kultem prywatnym obdarzano opiekuńcze bóstwa domowe – lary i penaty. Aby zdobyć ich przychyłność, składano im ofiary i oddawano cześć przy ołtarzach znajdujących się w każdym domu. Na ilustracji widać ojca rodziny wtowarzystwie lar. Domowe bóstwa opiekuńcze były związane z domostwem, a nie z rodziną. Poszczególne bóstwa opiekowały się różnymi aspektami codziennej egzystencji. Z tej tradycji wytworzyło się przekonanie, że każdy człowiek nosi w sobie pierwiastek boski (*genius*).

W schyłkowym okresie republiki do życia religijnego Rzymian zaczęły przenikać kultury wschodnie, upowszechniające się zwłaszcza wśród niższych warstw społecznych, na przykład egipski kult Izdy. Ze Wschodu dotarły również astrologia i okultyzm (włącznie z praktykami spirytystycznymi i wywoływaniem duchów), które trafiły tu na podatny grunt. Rzymianie byli przecież bardzo wrażliwi na przepowiednie, prorocstwa i wróżby.

Popularność kultów wschodnich wzrosła jeszcze w okresie wczesnego cesarstwa. W Rzymie religia miała charakter publiczny, a jej związki z polityką były zawsze bardzo silne. W czasie największych sukcesów imperium, stabilizacji wewnętrznej i względnego dobrobytu

doszło jednak do kryzysu tak pojmowanej religii. Zrodziła się potrzeba ożywienia uczuć religijnych, indywidualnego kontaktu z bóstwem, przede wszystkim odnalezienia głębszego sensu ludzkiej egzystencji. Stąd rosnące zainteresowanie życiem pozagrobowym i religiami niosącymi wiarę w jego istnienie. Popularność kultu Izidy wynikała właśnie ze związanej z nim idei zmartwychwstania Ozyrysa. Zasadzono w Rzymie już w czasach drugiej wojny punickiej kult **Wielkiej Macierzy** podobnie zyskał na popularności.

Wśród licznych kultów wschodnich wielkiego znaczenia nabrali indoirański kult **Mitry**. Rzymianie czcili go od I w. jako boga światłości i słońca uosabiającego męskie cnoty, toteż cieszył się on szczególną popularnością w armii. Do jego kultu nie dopuszczano kobiet, a wyznawców obowiązywał siedmiostopniowa struktura wtajemniczenia.

Relief z Mitrą, II w., Narodowe Muzeum Term Rzymskich w Rzymie

Mitrę czczono w starożytnej Persji. Persowie przypisywali mu dokonanie wielu heroicznych czynów, na przykład zabicie prabyka, którego na rozkaz Ahura Mazdy miał ujarzmić. Kult Mitry w Rzymie przybierał różne formy, między innymi czczono go jako *Sol Invictus* (łac. Niezwyciężone Słońce). Górlwym wyznawcą tego kultu był cesarz Aureliian (270-275 r.). Świętem Niezwyciężonego Słońca był 25 grudnia, przypadający wokolicach zimowego przesilenia, kiedy światłość symbolicznie zwycięża ciemność. W IV w. doszło do utożsamienia cech Niezwyciężonego Słońca (jasności, światłości) z Chrystusem. Stąd już w połowie IV w. 25 grudnia świętowano jako dzień Bożego Narodzenia. Z tego też powodu dzień tygodnia, w którym zmartwychwstał Jezus, nazwano *die Solis* (łac. dzień Słońca). Znalazło to odbicie w nazwie niedzieli w kilku językach (np. niemieckim - *Sonntag* lub angielskim - *Sunday*).

1. Opisz scenę uwiecznioną na reliefie. Korzystając z literatury lub/i wiadomości z internetu, wyjaśnij znaczenie walki toczonej przez Mitrę.
2. Podaj nazwę nakrycia głowy noszonego przez Mitrę. Na podstawie wiadomości zdobytych w gimnazjum przypomnij kontekst, w jakim występowało ono we Francji pod koniec XVIII w.

Polecenia

Początki chrześcijaństwa

Poznanie początków chrześcijaństwa przede wszystkim pisma Nowego Testamentu (według świętych: **Markasza i Jana**), Dzieje Apostolskie, 21 Listów oraz Apokalipsa (Objawienie) św. Jana. W kanonicznych powstało także wiele apokryfów - ukryty, tajemny - wczesnochrześcijański, niepewnego pochodzenia, niezaliczony do świętych. Należą do nich apokalipsy, listy powstałych w II-IV w. (Tomasza, Filipa, Judasza Iskarioty, Bartłomieja i inne). Pierwsze spisane najwcześniej około 30 lat po Chrystusie. Wcześniej powstały listy św. Pawła (50-60 r.), według św. Marka, św. Mateusza i Łukasza, wspólnych cech. Nazywa się je **ewangeliami**. Inny charakter ma najpóźniejsza Ewangelia św. Jana, pochodząca zapewne z końca I w. (wykład nauki Chrystusa. Dzieje Apostolskie, 80-90 r.), przypisywane ewangelistom. Są to początki chrześcijaństwa, zwłaszcza listy św. Pawła z Tarsusa.

O istnieniu chrześcijan wzmianki historyków rzymskich powstałe na podstawie śledzenia chrześcijan przez Nerona w 64 r. opisał Tacyt.

List św. Pawła, karta z Kodeksu Watykańskiego. Kanon świętych pism chrześcijaństwa określony przez papieża Celestyna I. W zachowanych źródłach pisma Nowego Testamentu pochodzi z 367 r. Kodeks Watykański jest obok Kodeksu Syberyjskiego i Kodeksu Starożytności. Oba zostały odkryte w 1859 r. W 1881 r. udostępnił treść cennego manuskryptu babilońskiego, czyli dokładną kopię Kodeksu Watykańskiego (*Graecorum Codex Vaticanus*).

Ewangelie synoptyczne (gr. *synoptikos* - widzący jednocześnie)

Określenie trzech pierwszych Ewangelii charakteryzujących się licznymi podobieństwami w opisywanych wydarzeniach związanych z życiem i naukami Jezusa Chrystusa. Podobieństwa widoczne są również w warstwie językowej.

Sanhedryn

Najwyższa instytucja religijna i sądowa w starożytnej Judei.